

היבטים לשוניים בפרשת חיי-שרה עה

דקדוקי קריאה בפרשה ובהפטרה ובראשון של תולדות

כג ד גַּר-וְתוֹשֵׁב אֲנֹכִי: טעם טפחא בתיבת אֲנֹכִי	
כג ה יֹאמֶר לוֹ: הטעם במ"ם הוא לא נסוג	
כג ט בְּתוֹכְכֶם: כ"ף ראשונה בשווא נע ולא בחטף	
כג יב עַם הָאָרֶץ: המילה עַם במרכא ואינה מוקפת	
כג יח לְמִקְנֶה: הנר"ן קמוצה. בְּכָל בָּאֵי שָׁעַר-עִירוֹ: טעם טפחא בתיבת בְּכָל	
כד ג בָּה': אין להשמיע את האל"ף של שם ה', יש לקרא כאילו כתוב בְּדוֹנִי	
כד ו הַשֹּׁמֵר לָךְ: הטעם בשי"ן והמ"ם סגולה ¹	
כד ט וַיִּשְׁבַּע לוֹ: טעם נסוג אחור לשי"ן, עם זאת יש געיא בבי"ת למנוע הבלעת העי"ן הגרונית	
כד יב עַם אֲדָנִי אֲבִרָהֶם: טעם טפחא בתיבת עַם	
כד כא מִשְׁתָּאָה: האל"ף בצירי. לְדַעַת: ברביע ²	
כד כה גִּם-תֵּבֶן גִּם-מִסְפּוֹא רַב עֲמָנוּ: תיבת רַב במונח	
כד לג וַיֹּשֶׁם: (לפי הקרי) השי"ן בפתח	
כד מג וְאַמְרָתִי: במלרע	
כד מז יִלְדָּה-לוֹ: העמדה קלה ביו"ד מפני הגעיה והלמ"ד אחריה בשווא נע	
כד ס וַיִּבְרְכוּ: הר"ש בשווא נע ולא בחטף. וַיֹּאמְרוּ לָהּ: טעם נסוג אחור ליו"ד. וַיִּירָשׁ: וא"ו	
החיבור מנוקדת בשווא נע, לשון עתיד	
כד סז הָאֱלֹהִים: ההטעמה באל"ף ולא בלמ"ד ³ ; וַיֵּאָהֲבֶהָ: העמדה קלה ביו"ד למנוע הבלעת האל"ף	
החטופה. וַיִּנָּחֶם: במלרע, הקורא במלעיל משבש את משמעות הכתוב	
כה ב וְאֶת-יִקְשֹׁן: היו"ד בקמץ קטן	
כה ג וּבְנֵי דָדָן: בזקף ולא ברביע	
כה ד וַחֲנָךְ: הוא"ו פתוחה	
כה ח וַיֵּאָסֶף: במלעיל וכן הדבר בכל המקרא כולו כאשר הכוונה לעניין מיתה	
כה יא וַיִּבְרָךְ: במלעיל וכן הדבר בכל המקרא כולו	
כה יג וּמִבְשָׁם: שי"ן שמאלית	
הפטרת חיי שרה מלכים א א א-לא:	
ב וַיֹּאמְרוּ לוֹ: טעם נסוג אחור ליו"ד. לְאֲדָנִי: האל"ף כלל אינה נשמעת	
ז וַיַּעֲזְרוּ: העי"ן בשווא נח. אֲדָנִיָּה: הנר"ן בחירק חסר והיו"ד אחריה דגושה ובקמץ	
יא וְאֲדָנִינוּ: האל"ף נשמעת בחטף פתח	
יד וּמִלֵּאֲתִי: מלרע הטעם בת"ו	
כה יחי הַמֶּלֶךְ אֲדָנִיָּהוּ: טעם טפחא בתיבת יְחִי	
ראשון של תולדות:	

¹ המטעים את המ"ם משנה משמעות

² קורן ואחרים הטעימו בזקף גדול ואין להגרר אחריהם. יש עדות מנוסח כתר ארם צובא על הרביע.

³ הסימון הכפול של הפשטא מוכיח שהטעם באל"ף. והחומשים וה"תיקונים-קלקולים" שמחקו את הפשטא באל"ף ושמו געיא במקומה זיפּוּ.

כה כא וַיֵּעָתֶר: העי"ן בשווא נח. וַיֵּעָתֶר לוֹ: הטעם בעי"ן
 כה כב וַיִּתְרַצְצוּ: צד"י ראשונה בשווא נע ולא בחטף
 כה כב וַתֵּלֶךְ לְדֶרֶשׁ אֶת-ה': טעם טפחא בתיבת וַתֵּלֶךְ
 כה כג וְלֹא־מֵלֶאֱמָ: בשתי התיבות הלמ"ד בשווא נח ויש להקפיד על הפרדתן
 כה ל הַלְעִיטָנִי: הלמ"ד בשווא נח
 כה לב וְלִמָּה-זֶה לִי: טעם טפחא בתיבת לִי בלבד, אין לצרף לה את המילה 'זה' כאילו
 כתוב: וְלִמָּה זֶה-לִי
 כה לג הַשְׁבֵּעָה לִי: טעם נסוג אחור לשי"ן. וַיִּשְׁבַּע לוֹ: הטעם לא נסוג
 כה לד וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתַּ וַיָּקֶם וַיֵּלֶךְ: הראשון והשלישי במלעיל, השני והאחרון במלרע
 כו ג וַאֲבָרְכֶךָ: הר"ש בשווא נע וכ"ף סופית דגושה,
 כו ד וַהֲתַבָּרְכוּ: הר"ש בשווא נע
 כו ה מִצֹּתֵי חֻקֹּתַי וְתוֹרֹתַי: רבים הקוראים המשתבשים בסיום הקריאה וקוראים כאילו טעם
 טפחא בתיבת 'חקותי'

כג ו אליהוא (הגיגים⁴) נְשִׂיא אֱלֹהִים
 נראה לענ"ד כי אין הכוונה 'של אלהים' [קודש], אלא אברהם הוא נשיא ואלהים [חול]. כבר הזכרנו
 את תופעת ה"הִנְדִּיאָדִיס" (ביוונית: אחת דרך שתיים) שפירושו שתי מילים עם וו חיבור במקום
 סמיכות [או בכל אופן במקום דבר אחד]. דוגמות: חסד ואמת, גר ותושב וכו', ופירושם חסד אמת
 וגר שהוא תושב. וכאן נראה לי כי יש התופעה ההפוכה, שטרם נודע לי אם לה שם. [אני מחפש -
 משהו?]

ר' שמואל: אם כי הפירוש מעניין מאוד, אבל התרגומים וחז"ל (כמצוטט להלן ע"י המנח"ש)
 והראשונים ודאי לא הבינו כך, וכך גם להלכה למעשה חייבים לקדש שם זה בכתובה,
 כמבואר בפוסקים. ולכן איני יודע אם יש מקום לדון בזה.
 מנחת שי: נשיא אלקים: ב"ר פ' נ"ח ופ' מ"ב ודוכתי אחרני, אמרו לו מלך את עלינו, נשיא את
 עלינו, אלוך את עלינו וכו'. ופסוק הטעמי מורה כן. ועיין יפה תואר בפ' מ"ב סי' ט'. ובילקוט פ'
 משפטים רמז שנ"א בשם מס' סופרי, נשיא אלקים אתה קדש, אבל במס' סופרי' שאצלנו
 ליתיה.

בהערה במהד' בצר (מתוך פרוייקט השו"ת): קשה להבין את כוונת נורצי [=בעל מנחת שי]
 כאן בעניין פיסוק הטעמים. ושמה ראה בקדמא שבתיבת 'נשיא' כעין מפסיק.
 א"ה: יפה אני משער שידידנו הסופר אליהוא מקדש את השמות לפי המבואר בספרי
 הפוסקים.

בעניין הַאֲהֵלָה כמדומה שכן בהרבה מקרים של 'הטיל לה הכתוב ה' בסופה'.
 יש אמנם ביתה אבל יש הביתה יש חוצה ויש החוצה
 לא תמיד הצורך ביידוע כל כך בולט [זה נכון גם בכלל במקרא]
 ההבנה הפשוטה היא: האהל - [אהל] שרה אמו כמובא בשם ראב"ע.

כג טו אליהוא (הגיגים) אֶרְץ אֲרָבַע מֵאֹת שְׁקָל־כֶּסֶף בִּינִי וּבִינָה מֵהָהוּא?
 מוזר שההפסק איננו לפני ביני ובינך. מה דעתכם?
 א"ה: התביר במילה שְׁקָל־כֶּסֶף מפסיק פחות מאשר הטיפחא במילה וּבִינָה, כנראה יש מגמה
 להבליט את המילים מֵהָהוּא ולהפרידם מהמילים שלפניהם, ושאחריהם.
 ר' שמואל: אני מבין שכונת א"ל שבכל מקרה המילים "מה היא" הם כמין הכרזה העומדת
 בפני עצמה. (כמדומה שגם בשפת הדיבור היום, היו הסוחרים המזרחיים מדגישים את
 המילים האלה בנפרד... "ביני ובינך - מה היא" נשמע, סליחה על השימוש, כמו "בחיך, מה
 אתה עושה עסק").

⁴ <http://www.hagigim.com/phpBB3/viewtopic.php?f=10&t=412>

א"ה: לענ"ד זוהי שפת המסחר. אברהם שאל למחיר, ועפרון ענה לו בדרך הזו. וכן מוכיח הפסוק הבא.

כג טז אליהוא (הגיגים) אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דָּבַר בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת היום נחוש בדרך כלל להוסיף תיבה כגון 'עליו': "אשר דבר עליו". אך במקרא מקצרים לעתים, וזה אחד הסימנים של העברית המקראית הפשוטה שהיא כמו דיבור.
ר' שמואל: האם באמת פשוט שהכונה לכסף שדיבר "עליו" או שהכונה לכסף "שהזכיר" - הסכום שנקב?

משה אוסי מגמת החזרות בסיפור העבד ומשפחת רבקה אין דרכה של התורה לתאר תיאורים בעלמא, ואם הדברים חוזרים ונשנים יש בהם מסר ומגמה. וכאן בפר' כ"ד, בסיפורו של העבד עם משפ' רבקה, חוזרים ונשנים הדברים פעמיים ושלוש. מדוע לא הסתפקה התורה, למשל, במשפט: "ויספר העבד להם את כל הדברים האלה", כפי שעשתה בסוף הפרק כששב העבד הביתה: "וַיִּסְפֹּר הָעֶבֶד לְיִצְחָק אֶת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה". המדרש המפורסם בבראשית רבה סי' מנסה להסביר את האריכות באמירה: "יפה שיחתן של עבדי בתי אבות מתורתן של בניס". לעזרת מדרש זה באו פרשנים רבים וביארו שכוונת המדרש היא, שהשינויים בסיפורו של העבד את הקורות אותו הם מדויקים ומתוחכמים ומתגלות בהם איכויות שיש ללמוד מהן מוסר ודרך ארץ. מורתנו הגולה פרופ' נחמה ליבוביץ, זכרה לברכה, ערכה רשימה של השוואה בין הסיפור הכתוב לסיפור העבד; ואנו נלך בעקבותיה כדי להסביר כמה סיבות לשינויים:

סיפור הכתוב	סיפור העבד
1. כד א. וְה' בִּרְךָ אֶת־אֲבְרָהָם בְּכָל:	ל"ה. וְה' בִּרְךָ אֶת־אֲדֹנֵי מֶאֶד וַיִּגְדְּלוּ וַיִּתְּנוּ־לּוֹ צֹאן וּבָקָר וְכֶסֶף וְזָהָב וְעֶבְדָּם וְשִׁפְחָת וְגִמְלִים וְחֲמָרִים:
2. ג'. וַאֲשֶׁר־בֵּיעָדָהּ בָּהּ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹהֵי הָאָרֶץ	ל"ז. וַיִּשְׁבַּעֲנִי אֲדֹנִי לֵאמֹר בכוונה תחילה משמיט העבד את שם האלוהות בה נשבע כדי להסתיר את הניגוד בין אמונת משפחת החתן - האמונה באל אחד ובין האמונה האלילית של משפחת הכלה.
3. ד'. כִּי אֶל־אֶרֶצִי וְאֶל־מִוְלָדְתִּי תֵלֶךְ	ל"ז. אִם־לֹא אֶל־בֵּית־אָבִי תֵלֶךְ וְאֶל־מִשְׁפַּחְתִּי
4. ה'. אֲוִלִי לֹא־תֵאבְדָה הָאִשָּׁה לְלֶכֶת אַחֲרַי אֶל־	ל"ט. אֲלִי לֹא־תֵלֶךְ הָאִשָּׁה אַחֲרַי:

הָאָרֶץ הַזֹּאת	העבד משמיט בדבריו את האפשרות, משום שאברהם התנגד בתוקף לאפשרות שיצחק יגור בביתם, אם הנערה לא תסכים להצטרף אליו, וכדי לעדן את ההתנגדות הוא משמיט אפשרות זו.
5. ה'. הַהֵשֵׁב אֶשִׁיב אֶת־בְּנִךְ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יֵצֵאתָ מִשָּׁם:	השמיט פס' זה כדי להראות בטחון אדוניו שמן השמים הזיווג הזה, ואין צורך בהבאת יצחק.
6. ז'. יִשְׁלַח מִלְאָכוֹ לִפְנֵיךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לְבָנִי מִשָּׁם:	מ'. יִשְׁלַח מִלְאָכוֹ אֶתְךָ וְהִצְלִיחַ דְּרָכְךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לְבָנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית אָבִי: מדגיש שוב את הקשר המשפחתי שביניהם.
7. י"ב. ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אֲבָרְכֶם הַקֶּרֶה־נָּא לִפְנֵי הַיּוֹם וְעֲשֵׂה־חֶסֶד עִם אֲדֹנִי אֲבָרְכֶם: מחד גיסא, כדי לא לפגוע ברגשותיהם שה' בחר רק באברהם ולא בהם, ומאידך גיסא, מבקש העבד בתקווה שתצליח דרכו.	מ"ב. ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אֲבָרְכֶם אִם־יִשְׁדֹּךְ־נָא מִצְלִיחַ דְּרָכִי אֲשֶׁר אֲנֹכִי הֹלֵךְ עָלֶיהָ:
8. י"ד. וְאָמַרְהָ שְׁתָּה וְגַם־גִּמְלִיךָ אֲשַׁקָּה אֹתָהּ הַכַּחֲתָ לְעַבְדְּךָ לִיצְחָק וְבָה אֲדַע כִּי־עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם־אֲדֹנִי:	מ"ד. גַּם־אֹתָהּ שְׁתָּה וְגַם לְגִמְלִיךָ אֲשַׁאֲב הִוא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הִכִּיחַ ה' לְבֶן־אֲדֹנִי: בתפילה הוא משתמש בסגנון גבוה, ואילו עם המשפחה הוא מקצר.
9. י"ז. הַגְּמִיאֵנִי נָא מַעֲט־מִים מִכֶּדֶךָ: "הגמיאני" = שאגמע גמיעה, לגימה אחת, לעומת "השקיני" עוד ועוד, כדי להעלות את יקרתה של רבקה כבעלת חסד.	מ"ז. וְאָמַר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי נָא:
10. י"ח. וְתֹאמַר שְׁתָּה אֲדֹנִי וְתִמְהָר וְתֵרַד כֶּדָּה עַל־יָדָהּ וְתִשְׁקָהּ:	מ"ח. וְתֹאמַר שְׁתָּה וְתִמְהָר וְתֵרַד כֶּדָּה וְגַם־גִּמְלִיךָ אֲשַׁקָּה וְאֲשַׁתְּ וְגַם הַגְּמִלִים הַשְׁקָתָה:
11. י"ט. וְתִכַּל לְהַשְׁקָתוֹ וְתֹאמַר גַּם לְגִמְלִיךָ אֲשַׁאֲב עַד אִם־כָּלוּ לְשֵׁתָת:	וְגַם הַגְּמִלִים הַשְׁקָתָה:
כ'. וְתִמְהָר וְתַעַר כֶּדָּה אֶל־הַשְׁקָת וְתֵרַץ עוֹד אֶל־הַבָּאָר לְשָׂאֵב וְתִשָּׂאֵב לְכָל־גִּמְלָיו:	הוא מחסיר דברים כדי שלא יכעסו עליו שנתן לה להתייגע בעוד אנשים רבים איתו.
12. כ"ב. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלוּ הַגְּמִלִים לְשֵׁתוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ גִּזְזִים זָהָב בִּקְעָה מִשְׁקָלוֹ וַיִּשְׁנֶה צְמִידִים עַל־יָדָיָהּ עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם:	מ"ז. וְאֲשַׁאֲלָ אֹתָהּ וְאָמַר בְּתִמִּי אֵתְךָ וְתֹאמַר בְּתִ־בְּתוֹאֵל... העובדה בשטח מראה שהעבד נתן לרבקה מתנות עוד לפני שידע את זהותה, שהיא קרובת משפחתו של אברהם. אך בדבריו לבני משפחת רבקה, משנה העבד את סדר הפעולות ואומר שתחילה שאל אותה לזהותה, ורק לאחר שידע שהיא קרובת משפחתו של אדונו, נתן לה את מתנות. הסיבה לכך היא שלא יסתור את דבריו הקודמים, שרצון

<p>אדונו הוא שהכלה תהיה דווקא קרובת משפחתו.</p>	
<p>וְאֵשֶׁם הַנָּזִם עַל-אַפָּה וְהַצְמִידִים עַל-יְדֵיהֶּ: מ'ח. וְאֶקֶד וְאֶשְׁתַּחֲוֶה לָהּ וְאֶבְרָךְ אֶת-ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אֲבִרְהֶם אֲשֶׁר הִנְחֵנִי בְּדֶרֶךְ אֲמַת לְקַחַת אֶת-בֵּת-אֲחִי אֲדֹנִי לְבָנוּ:</p> <p>הוא משמיט "חסדו ואמתו", כי אלה הטבות שה' מיטיב רק עם בני בריתו לפנים משורת הדין, והם לא יבינו זאת.</p>	<p>13. כ"ג. וַיֹּאמֶר בֶּתְרִמִּי אֶת הַגִּידִי נָא לִי הֵיטָב בֵּית-אֲבִיךָ מָקוֹם לָנוּ לָלֶיךָ: העלים את שאלתו בדבר מקום לינה כדי לא להביך את רבקה שמסרה פרטים על בית אביה לאדם זר.</p>
<p>מ'ח. וְאֶקֶד וְאֶשְׁתַּחֲוֶה לָהּ וְאֶבְרָךְ אֶת-ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אֲבִרְהֶם אֲשֶׁר הִנְחֵנִי בְּדֶרֶךְ אֲמַת לְקַחַת אֶת-בֵּת-אֲחִי אֲדֹנִי לְבָנוּ:</p> <p>הוא משמיט "חסדו ואמתו", כי אלה הטבות שה' מיטיב רק עם בני בריתו לפנים משורת הדין, והם לא יבינו זאת.</p>	<p>14. כ"ו-כ"ז. וַיִּקְדּוּ הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לָהּ: [כז] וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אֲבִרְהֶם אֲשֶׁר לֹא-עָזַב חֲסֶדוֹ וְאֲמַתּוֹ מֵעַם אֲדֹנָיִב אֲנֹכִי בְּדֶרֶךְ נִתְּנִי ה' בֵּית אֲחִי אֲדֹנִי:</p> <p>ואיך זיל גמור !</p>

גישת הפרשנים לעניין החזרות והשינויים שבסיפור:

כותב האברבנאל: התבונן בדברי אליעזר וסיפורו וממנו תדע למה נכפל הספור כפול בתורה, שהנה היה זה להראות חכמת אליעזר וטוב דעתו, אשר שינה מן הדברים אשר קרו במה שספר להם, והוא אמרם חז"ל "יפה שיחתן של עבדי בתי אבות מתורתן של בניס", שהרי כמה גופי תורה רמוזין בתורה ואילו פרשת אליעזר כפולה ומכופלת. שכפלה אותה פרשה להראות יופי שיחתו של אליעזר במה ששינה בדברי אדוניו והסתיר קצתם. כפי הצורך: ואם בחלוף הדברים שקרו בינו ובין רבקה – את הכל עשה יפה בעתו בחכמה ובדעת, ולא היה אפשר לדעתו אלא בהיכפל אלו הפרשיות (האברבנאל הסתפק בהבלטת עשרה הבדלים). **ר' שמשון רפאל הירש** מטעים ש"כל ההבדלים מוסברים במבט ראשון מתוך הצורך להתחשב בנימוס... או מתוך השאיפה ליישב את העניין כולו על לב האנשים, אשר אליעזר הטיב לרדת לסוף דעתם". פרשנים כמו הראב"ע והרד"ק סוברים שהשינוי במילים, החסרה או הרחבה ע"י מילים נרדפות וכד' הם מטבע סיפורי התנ"ך "ולא נוכל לתת טעם לכל החסרים והמלאים כי רבו"...

חסד, דין, תפארת – ה'גיבורה הראשית' של הפרק היא 'מידת החסד' הן אצל העבד הנאמן והן אצל רבקה "מורת החסד"; מידה זו פותחת את תפילת העבד לקב"ה: "וַעֲשֵׂה-חֶסֶד עִם אֲדֹנִי אֲבִרְהֶם", ומסיימת בהבעת תודה על עשיית החסד, בסיכום: "וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אֲבִרְהֶם אֲשֶׁר לֹא-עָזַב חֲסֶדוֹ וְאֲמַתּוֹ מֵעַם אֲדֹנָיִי". ואולי לולא החזרות וגוני מבעי הלשון, ופעמים היפוכם, לא היינו מכירים את חכמתו של העבד, עורמתו ורגישותו, המבטאות את שליחותו הנאמנת לאברהם אבינו, ולא היינו מקדישים תשומת לב רבה לחסד פורץ הגבולות ולעשייה מעבר לחובה אצל רבקה. "עולם חסד יבנה" – לסיפור חשיבות היסטורית עצומה ומכאן נובעת האריכות. תכונת החסד שהובלטה אצל רבקה הכרחית להמשך בנייתו של עם ישראל, רבקה ממשיכה את תכונת החסד הטבועה באברהם וע"י מיזוגה עם תכונת הדין והגיבורה המיוחדת ליצחק יוולד יעקב שישא תכונה מאוזנת של תפארת ואמת, דין עם צדקה ורחמים.

כד כ ד"ר משה רענן שבת בשבתו חיי-שרה **ותמהר ותער כפדה אל-השקת ותרץ עוד אל-הבאר לשאב ותשאב לכל-גמליו:**

נקדיש טור זה לסקירת חלק קטן מהתאמותיו של הגמל המאפשרות לו למלא את משימותיו כ"ספינת המדבר". בעזרת סקירה זו נוכל גם לחשב באופן מקורב את כמויות המים שהיתה צריכה רבקה לשאוב על מנת להשקות את עשרת הגמלים בשיירתו של אליעזר. כושר השתייה יוצא הדופן של הגמלים מהווה רק אחת מכל התאמותיהם הרבות לחיי מדבר.

הגנה מפני רוח וחול המדבר

בני-אדם החיים במדבר מתגוננים מפני הרוח העזה בכך שהם מתעטפים בלבוש הדוק ומכסים את פניהם. אבל, אפילו אמצעי זהירות אלה, לא די בהם תמיד כדי לאטום את הגוף בפני גרגירי החול העוקצניים. הגמלים, לעומת זאת, מגלים אדישות מוחלטת לסערות החול. שרירים מיוחדים פותחים וסוגרים באופן אוטומטי את פתחי האף וכך הם מונעים את האבק והחול מלהסתנן דרכם. עפעפיים ארוכים מגנים באופן דומה על העיניים. יתירה מזאת: הפרווה הרכה המכסה את העור, מסייעת אף היא לגוף לעמוד בפני השפעתם המזיקה והמכאיבה של החול והרוח.

מניעת שקיעה בחול

רגלי הגמל מסתיימות בשתי אצבעות נושאות ציפורניים והוא דורך על שני פרקים, בניגוד לכל שסועי הפרסה הדורכים על קצה הפרק האחרון בלבד. הסוליות של קצות הרגליים, מעניקות לגמל שטח מגע גדול עם החול. שטח זה גדול אף יותר משום ששתי אצבעות הרגל מתרחקות זו מזו בשעת הדריכה. כאשר מרים הגמל את רגלו האצבעות מתקרבות זו לזו וכך קל יותר לשלוף אותן מהחול. בזכות שטח הפרסות הגדול לחץ הרגל על החול קטן יותר (המשקל מתחלק עתה על פני שטח גדול יותר) והגמל שוקע פחות בחול.

עמידות בפני חום

גופם של בעלי חיים אינו סגור הרמטית והוא מקיים חילופי אנרגיה וחום עם הסביבה. כתוצאה מכך לבעלי חיים במדבר יש שתי בעיות חמורות של התאמה פיסיולוגית הכרוכות זו בזו: א. שמירת מאזן מים תקין. ב. שמירה על טמפרטורת גוף המתאימה לפעילות חילוף החומרים. מסיבה זו התאמות המונעות התחממות מסייעות לבעל החיים גם לחסוך במים ומאידך גיסא למים תפקיד חשוב בשמירה על טמפרטורת גוף מתאימה. הגורם הראשון במעלה המאפשר לגמל לווסת את טמפרטורת גופו הוא נפח המים הגדול בתאי גופו. העובדה שהחום הכמוס של המים גדול (מתחממים ומתקררים לאט) גורמת לכך שלמרות עליית טמפרטורת הסביבה הרי שטמפרטורת גופו נשארת נמוכה באופן יחסי.

רגליו הארוכות של הגמל מרחיקות אותו מהחול החם וכך נמנעת התחממות יתר. עצם העובדה שהגמל גבוה גורמת לכך שפני השטח של הגוף המצויים במגע עם האוויר גדולים ודי בהם כדי לקיים השפעה מקררת. יתר על כן, מאגר השומן של הגמל אינו מפוזר על פני שטח הגוף באופן העלול למנוע איבוד חום לסביבה אלא מרוכז בדבשת. פרוות הגמל מהווה מבודד חום. משום שהיא מכילה הרבה אוויר. שהוא מבודד טוב. עם זאת. אין הפרווה מהווה מחסום בפני נידוף יעיל של זיעה משטח הפנים של העור.

עמידות בפני צמא

הגמל מפורסם ביכולתו להתקיים ימים רבים בלי לשתות. בשעתו רווחה הסברה, כי הוא אוגר מים בתוך קיבתו או בדבשת וכי נוסע העומד לגווע בצמא, אינו צריך אלא להרוג גמל ולשתות לרוויה. מאמרים מדעיים "רציניים" רבים המתארים כיצד הגמל אוגר בקיבתו כמויות גדולות של מים – נתגלו כבדותות. רק בשנת תשי"ד מצא נילסן כי קיבתו של הגמל מכילה רק מזון לעוס, וכי בשום פנים ואופן אין איבר זה משמש כמאגר מים. בהמשך המחקר סברו שחמצון השומן בדבשת מספק לגמל מים מטבוליים (מים המשתחררים כתוצאה מפירוק השומן). גם הצעה זו נשללה לאחר שהתברר ששיעור הנשימה הדרוש כדי לחמצן את השומן ולהפכו למים, גורם לאובדן נוזלים באוויר הנפלט, באותה כמות שמתווספת בתהליכי החמצון.

הדבר המגן על הגמל מפני התייבשות הוא יכולתו לאבד, עד רבע ממשקל גופו, בלא שיגרם לו נזק בלתי הפיך. בעת הצורך עשוי גמל לשתות בבת אחת עד 100 ליטר מים שדי בהם כדי לגרום להתאוששותו. הדבר אפשרי בגלל המבנה המיוחד של כדוריות הדם שלו המסוגלות לעמוד בשינויי מליחות קיצוניים הנובעים כתוצאה מתוספת המים הפתאומית.

מפסוקי התורה אנו לומדים שרביקה השקתה את הגמלים עד לרוויה: "וְתָכַל לְהַשְׁקֵתוֹ וְתֹאמַר גַּם לְגַמְלִיךָ אֶשְׁאָב עַד אֲסָ כָּלוֹ לְשֶׁתֶּת". אם נניח שהגמלים שתו בפעם האחרונה לקראת צאתם לדרך והגיעו לחרן צמאים הרי שייתכן ועל רביקה היה לשאוב כ- 1000 ליטר. כמובן שמדובר בכמות מים גדולה מכוחה של ילדה בת 3 ולא נותר לנו אלא לשער שאחת מהנחות היסוד שעליה התבסס החישוב איננה נכונה. ייתכן והגמלים שתו במהלך הדרך או שלא ניצלו את כל מאגר המים בגופם ולכן לא נזקקו לשתייה בכמות המקסימלית. דבר זה אפשרי לאור דברי המדרש שלאליעזר נעשה נס "קפיצת הדרך". לאור מדרש זה נוכל להוסיף שייתכן וגם שאיבת המים על ידי רביקה היתה בדרך נס.

כד סז (אליהוא הגיגים) הָאֱהָלָה שָׂרָה אִמּוֹ = לאהל שרה אמו. תוספת ה' לציין כיוון/כניסה למקום לוקה בחסרון דקדוקי: כלומר אין לה צורת סמיכות. יש מעט מקרים כאלה במקרא. אולי יש למישהו רשימה?

הערת ר' שמואל: נ.ב. אבל אם היה כתוב לאוהל שרה אמו, בצורת סמיכות, היינו מפסידים את ה' הידיעה. ולכן לכאול בהכרח הוא לכתוב בצורה זו.

וע' חזקוני: ויביאה, האהלה שרה אמו כל תיבה הצריכה למ"ד בתחלה הטיל לה כו' פי' הביאה אל האהל המבורר שהיא של שרה אמו.

בעצם, מה' הידיעה נראה שזו בדוקא לא צורה של סמיכות (שא"כ לא היה שייך ה' הידיעה - אבל ע' להלן בשם רד"ק). גם מהטעמים נראה כך! גם אונקלוס וחז"ל ורש"י פירשו בדוקא שאינו סמוך, אלא האהלה, והרי היא שרה אמו. או בדרך הפוכה במדרש רבה: וכיון שראה אותה שהיא עושה כמעשה אמו וכו' מיד ויביאה יצחק האהלה (ולפירושם, יתכן שלא הביאה כלל לאוהל של שרה, במובן הפיזי!).

אבל יתכן שכל זה רק דרשה על דרך הדרש, בגלל הצורה המשונה הזאת. (וכן נראה במלבי"ם)

לפי הפשט, יש שני פירושים, או שחסר הנסמך, או שזו צורה חריגה של סמיכות, וכדלהלן:

אב"ע: האהלה שרה אמו דרך קצרה, האהלה אהל שרה אמו (זכור לי שיש לו קבוצה שלמה של כאלה דוגמאות⁵)

וכן רמב"ן: ויביאה יצחק האהלה שרה אמו - חסר הנסמך, וכמוהו רבים. וטעם הכתוב, כי יספר בכבוד שנהג יצחק באמו, כי מעת שמתה שרה לא נטו אהלה כי אמרו לא תבוא אשה אחרת אל אהל הגבירה הנכבדת. וכאשר ראה רבקה הביאה אל האהל ההוא לכבודו ושם לקחה.

לעומת זאת בתרגום יונתן כן תרגם למשכנא דשרה אימיה. ורד"ק פ"א: ויביאה - כשבאו לחברון⁶ הכניסה באהל שרה אמו שיהיה לה לאהל כמו שהיה לשרה כי כן היה מנהג בימים ההם להיות אהל לאיש בפני עצמו ולאשה בפני עצמה⁷ וכשהיו שוכבים יחד בא האיש אל אהל האשה כמו שאמרה לאה (ברא' ל טז) "אלי תבוא" כלומר אל אהלי וכן מצאנו כשחפש לבן אחר התרפים אמר (בראשית לא לג) "ויבא באהל יעקב ובאהל לאה וגו'":

האהלה שרה - כמו הארץ כנען (במדבר לד ב) הארון הברית (יהושע ג' י"ד):

תן לחכם ויחכם עוד

אני מבקש מאוד ממי שיש לו הערות שלא ימנע מלשולחן אלי
הכתובת למשלוח: com.gmail@eliyahule
הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם): php.gilionot/net.ladaat.www

אֵם אֶתָּה מִתְעַנִּין
בְּהַבְטִים הַלְשׁוֹנִיִּים שֶׁל הַתּוֹרָה
(לְשׁוֹן הַמִּקְרָא, הַמִּשְׁנָה, הַתַּלְמוּד וכו')
אֶתָּה מוֹזְמֵן לַהֲרֹשִׁים (בְּחֵם)
לְקַבֵּל דּוֹא"ל בְּנוֹשָׁאִים לְשׁוֹנִים
בְּכַתְּבוֹת: com.gmail@maanelashon
☺ בּוֹא לַהַחֲכִים אֶת עֵצְמְךָ וְאֶת שִׁאֵר הַמַּכּוֹתֶיךָ ☺

⁵ א"ה: עדיף בהרבה: דוגמאות כזו

⁶ מניין לרד"ק שזה היה בחברון? הלא יצחק בא מבאר לחי רואי שהיא בנגב, אלא שרד"ק מפרש גם שם שיצחק גר עם אביו בחברון, אלא שהיה לו מקנה או עסק ב"באר לחי רואי". בסוף הפרשה (כה יא) מבואר שיצחק נתיישב שם. אבל זה היה אחרי מות אביו אברהם.

⁷ א"ה: אם לדין יש להשיב. ליעקב היו כמה נשים, ולכן היה לכל אשה אוהל בפני עצמה. אבל מניין שאשה בודדת אינה לנה עם בעלה בתמידות. זכר לדבר: תלמוד בבלי עירובין סג ב אמר רב ברונא אמר רב: כל הישן בקילעא שאיש ואשתו שרויין בה - עליו הכתוב אומר [מיכה ב ט] גִּשְׁי עַמִּי תִּגְרְשׁוּן מִבֵּית תַּעֲנִיָּה. ואמר רב יוסף: אפילו באשתו נדה. רבא אמר: אם אשתו נדה היא - תבוא עליו ברכה. - ולא היא, דער האידנא מאן נטריה.